

Eikesdal alpin (innlevert 05.07.2023)

Inspel från Eikesdal alpin på arbetet med Stortingsmeldingen- Del1

2023-06-30

Inledning

Eikesdal alpin sender härmed in lite synpunkter på arbeidet med Stortingsmeldingen med fokus på områdena nära Eikesdal.

Vi har varit lite sena med att komma med innspel då vi sent oppmerksommat arbeidet.

I arbeidet førs mange resonemang men det saknas solida sluttsatser, anser vi. Troligen beror detta på att digitalt material, basert på ett begrensat antal GPS-positioner används for mycket. Dette material er alldeles for magert da det handlar om ett fåtal merket dyr. Man säger även att man sammanväger annan kunnskap men riktiget hur man gör det har vi inte kunnat forstå. Här finns risk for både otydlighet og subjektivitet. Även en del modeller har skapats men de innehåller som vi ser det for få parametrar og man tenderar att göra for stora förenklinger som leder till felaktiga sluttsatser. Vi syftar i dette fall främst på arealdelen av kvalitetsnormen.

Andra delar som mäter renens kondisjon kan man forstå få på annat sätt da det ofta handlar om döda dyr.

Betesförhållanden for store områder er i sig en stor utmaning. Man har tidligere gjort digitale studier basert på flygfotografering. Resultatet av dessa har fått utstå stor kritikk. Hur det er nu vet vi ikke men svårigheterna med att göra en heltäckande kartläggning kan vi forstå. Tekniken har förbättrats en del på senere år dock og om man väljer att använda ny teknik og er beredde att betale for denna, kan man numer få ett bättre resultat. Men om man istället väljer att gå till fots i områdena får man ganske snabbt en bra bild over betesförhållendene som de er nu. Men det räcker ändå ikke. Klimatförändringer kommer att påverka vegetationen dramatisk og det redan de nærmeste årene. Det er denne kartläggning og analyse som er avgörande for framtidige betesförhållendene, även om det finns någon ren där eller ikke.

Mange røster hørs från de som förordar maksimalt skydd for vildreneren. Man måste ha stor respekt for dette og vi har sjølva samme grunnsyn når det gæller naturen og vildreneren særskilt. Det finns dock risk for att man overreagerer og skapar helt onödige begrænsninger for mennesker i og rundt vildrenområdene. Mangfold i form av ulike infallsvinkler er viktig även i arbeidet med skyddet av vildreneren, annars er det risk for att løsningarna ikke oppnår fornuftige mål.

Men jämfört med mange andra dyr, som kommer att bli hotade inom en nära framtid, så läggs nu uproportionerligt mycket arbeide på vildreneren, når det kanskje er den som har bäst förutsætninger av alle dyr att klare sig, trots alle nuværende og kommende inngrepp eller annan typ av påverkan.

Helt arbeidet karakteriseres av jakt. Dette er helt otidsenlig, oavsett om det er en del av sjølva arbeidet eller om det er for att de som arbeider med att skydda vildreneren till stor del gjør det pga. sitt jaktinteresse. For att nå troværdighet i arbeidet måste ett paradigmskifte till. Sådanne refleksjoner kommer ibland från Naturdirektoratet men har ikke synts till i dette arbeide.

I denna korta skrivelse konkretiseras inte vår syn på effekter i form av sifferunderlag, utan det gör vi på andra sätt.

Det är väsentligt att utredningarna och analyserna i arbetet blir så konkreta, objektiva och fullständiga som möjligt. Det är bra för alla. Vi anser att det finns stor förbättringspotential och vi tror mest på gammal information som växt fram under många snarare än senare tids digitala information.

Samhällsutveckling

Utvecklingen av samhället är allra mest viktig för våra unga. Det skapar arbetstillfällen och stimulerar till utbildning, entreprenörskap och mycket annat. Kan de unga utvecklas inom de områden de växt upp är det bra för dem och samhällena i sin helhet. De som vill flytta och utveckla sig på annat håll ska kunna göra det men det är synd om möjligheterna inte kan skapas i deras hemområden.

Vad vill då de unga? Självklart är detta en grupp med många viljor men se vad de unga ville med sin hemkommun i kommuneplanarbetet i gamla Nessets kommune. De unga hade stora planer och förväntningar på sitt hemområde då och man ville bl.a. ha roterande restauranger på fjälltoppar, utsiktsplatser med glasbottnar på fjället, gondolbanor mm. Bara som några exempel. Säkert kom en del av denna inspiration delvis från t.ex. Geirangerområdet där man nu gjort viss verklighet av sådana arrangemang.

Den diskussion som nu förs i arbetet med förvaltningen av vildrenen ligger långt ifrån detta synsätt men sådana viljor måste också få höras och få påverka en framtida förvaltning av vildrenen. Den viktigaste resursen av allt – ungdomarna, är nästan helt bortglömda i ambitionen att ta vara på vildrenen. I detta arbete syns inget av detta, vad vi kan se.

Resultatet av otillräcklig utveckling på landsbygden har vi redan sett. Ungdomar flyttar. Det finns för lite möjligheter för dem. Unga har höga krav och världen är stor och möjligheterna nästan oändliga men dessa möjligheter finns tyvärr oftast någon annanstans än där de växte upp. De gamla blir då kvar och är till liten nytta för framtiden då de ofta är mindre intresserade av ny utveckling.

Miljön är idag mycket viktig och det är mycket viktigt att stoppa många negativa trender. Vildrenförvaltning är viktig men är ändå en ganska isolerad fråga i form av åtgärder för en bättre miljö i ett större perspektiv.

Norge har gjort en enorm välståndresa och är bland världens mest välmående land idag. Vi vet alla vad det beror på. Självklart har denna resa kostat miljön oerhört mycket och mycket mer än vad många vill erkänna. På 1970-talet var landet i det närmaste bankrutt. Man gjorde då ett medvetet val och satsade på oljan. Detta har gett resultat!

Idag finns många människor med stor framtidstro i landet, fler än i andra länder kan man påstå, i alla fall i förhållande till befolkningen och de flesta tycker nog att välståndsresan var väl värd sitt pris.

De flesta inspel till planarbetet är starkt bakåtsträvande och radikala. Näringsutveckling har fått mycket liten plats i arbetet. Ansvariga för arbetet måste skapa balans i arbetet och utredningarna så att nya möjligheter skapas för folk som bor i anslutning till vildrenområdena och att resultatet

blir något som är mer i linje med det som det som moderna Norge egentligen vill och som passar in i moderna levnadsvanor.

Man har under flera år tagit död på en hel del framåtanda genom att sätta sig emot möjlig positiv utveckling i eller runt vildrenområdena. I dessa områden är det naturen som är resursen. Mycket lite annat, tyvärr! Ska man få till utveckling behöver man till större del nyttja dessa resurser. Det är viktigt att denna näringsutvecklingsmiljö inte blir ännu sämre än den redan är.

Rekreation

Många vill använda naturresurserna på olika sätt och vildrenområdena har mycket stor betydelse för människornas välmående och rekreation. Det är därför stor utfart till dessa områden. Med ännu mer utnyttjande, på rätt sätt, kan detta bli ännu bättre för folk. Man bör därför tänka sig för innan man skapar fler hinder än vad som är absolut nödvändigt.

Att bo i en omgivning med utmanande natur kan göra den friske och starke ännu starkare men för många blir naturen för utmanande, särskilt vintertid. Det finns många äldre som aldrig kommer upp på fjället annat än där det är möjligt med bil och då främst på sommaren. Det finns för få andra alternativ.

Att göra naturen mer tillgänglig med hjälp av förnuftiga tekniska lösningar är till stor hjälp till många människors hälsa och välmående.

I alperna fraktade man förr ofta handikappade med kabinbana upp till toppstationerna för deras hälsa sa man. Annars blev de då kvar i de mörka dalgångarna. Idag är människor mer rörliga och även äldre människor väljer att flytta. De som vill ha sol och värme kanske lämnar norden för varmare trakter. Hur många pensionärer har inte bosatt sig i Spanien idag t.ex.? Så avflyttningshotet är både stort och brett. Samtidigt är rekreationsbehovet allt större bland de som är kvar.

Barriärer

Faunaövergångar är modernt nu och har byggts med stor framgång över större vägar mm. Man tycker kanske att varje större ingrepp skulle få på sig att på ett proportionerligt sätt uppföra sådana. De största ingreppen borde betala mest för rehabiliteringen. Även om de funnits där länge.

Men är en ökande rörlighet som man då hoppas åstadkomma med faunaövergångar och annat verkligen bara positiv? Detta är ett område för mer studier och mer fritt tänkande. Kanske är det bra för den genetiska spridningen med faunaövergångar om man nu vill ha en mer uppblandad genetik? Men kanske är det negativt för smittspridning mm.? Fortfarande uttrycker man sig oklart om hur barriärerna verkligen fungerar. Ibland påstår man att det faktiskt är mer rörelse genom barriärerna än vad man tidigare trott. Så hur är det egentligen? Troligen vet man betydligt mer om detta sedan länge men inte redovisat resultatet tillräckligt väl. Man vill nog ibland gärna överdriva barriärernas negativa effekter.

Barriärerna, i den utsträckning de verkligen existerar, skulle kunna skapa en form av karantän och minska spridningen av pandemier. Men är det bra eller dåligt i ett större perspektiv? Frågan

hänger givetvis samman även med populationsmålen. Hur väl genomtänka är dem? Är det bara bra med stora stammar?

Populationsmål

Är populationsmålen förnuftiga? En stor population med stor spridning riskerar att bli mer utsatt för smittspridning. Kanske är det bättre med en liten frisk population, med hänsyn taget till pandemier och klimatförändringar!

Kanske blir då konflikterna med människor färre och kanske är det mindre risk att det inte finns bete om t.ex. klimatförändringarna skulle påverka tillgång eller åtkomst till bete negativt? En del tyder ju på detta och tamren är redan utsatt för att marken fryser och djuren inte kommer åt betet under vissa perioder. Troligen påverkas vildrenen på liknande sätt. Kanske kommer även den att behöva stödutfodring.

Ett annat scenario är givetvis att man förbjuder jakt och låter stammarna växa utan begränsning. Det bör givetvis finnas studier eller i alla fall någorlunda verifierade uppfattningar om detta också. Det verkar dock vara mycket lite fakta redovisat om detta. En hel del spekulationer finns förstås. Detta är ett område för mycket subjektivitet och habilitet.

Domesticering

Försiktig domesticering. Är det bara negativt eller är detta bara en ren missuppfattning att detta är negativt? Självklart behövs det klarläggande av detta också.

Observationer från Bjorli, före raset 2006 i första hand, då halva vildrenstammen i Snöhetta vest utraderades, visade att vildrenen stod helt ned till skidliftarna och var ganska vana vid folk. Detta var troligen inget problem för renen då.

Frågan om domesticering är relevant men väldigt lite berörd och spekulationerna blir lätt osakliga och dåligt faktaunderbyggda. Säkerligen finns det många fler exempel på där domesticering varit av godo för både ren och människor.

Drömmen om oändliga naturområden helt utan mänsklig påverkan kan vara vacker i sig men hur väl passar den in i vår framtida värld? Områdena som är aktuella är dessutom hårt påverkade av tekniska ingrepp sedan länge. Dessutom handlar det om enorma areal. Så om inte annat så i framtiden kommer arealkonflikterna att bli än mer påtagliga.

Stora satsningar på sport och friluftsliv

Vad skulle de innebära för positiva effekter med en riktigt stor utbyggnad av ett alpinområde med hytter och annat söder om Eikesdal? Viktigt att påpeka att en sådan utbyggnad helt ligger utanför nuvarande planer och ambitioner och en sådan utbyggnad skulle även innebära etablering inne i dalsida vernområde. Men detta var vad de unga i Nasset kommune önskade och även hela kommunstyrelsen i Nasset. Man måste inse att det många som önskar en sådan utbyggnad och ha respekt för att det finns sådana viljor. Man hör bara dem inte tillräckligt eller inte lyssnar tillräckligt på dem. Många har kanske redan tappat hoppet och lagt sin energi på annat. Kanske har man också redan flyttat ifrån sin gamla hemkommun. Vi känner till flera

exempel på både unga och äldre i arbetsför ålder som känts sig tvingade att lämna sin hembygd, pga. för få goda arbetstillfällen och som varit en ren konsekvens av att man prioriterat vildrenen framför maänniskorna i vildrenområdena. Inflyttningen är låg till dessa områden nu.

Det är inte själva anläggningen i sig som skulle vara den stora ekonomiska vinnaren av en sådan utbyggnad, utan det är alla de som skulle få jobb och andra möjligheter av detta. Inte minst de unga. En sådan verksamhet skulle kunna ge flera miljarder i intäkter årligen och de stora vinnarna är samhället och människorna som bor i närheten. Men detta är inte allt. Rätt hanterat skulle detta kunna attrahera många entreprenörer och intellektuella. En stor utveckling även för dem med intresse och viljan att utbilda sig, bygga och driva företag mm. Det finns orter där man drivit detta långt och orter som Grenoble och Åre kan bidra med insikt om effekterna.

De negativa effekterna på vildrenen av en sådan utbyggnad kan nog anses vara uppenbara. Det är naturligt att anse att det är så. Men även den här typen av ingrepp borde kunna bedömas sakligt och mycket mer detaljerat än vad man gör nu. Dagens konsekvens- och ROS-analyser är ganska ytliga när det gäller påverkan på vildren och är beroende på vem som gör dem förstås. Görs de av dem med stort intresse för vildrenen så blir de ofta därefter. Toleransnivån för påverkan på vildren blir ofta mycket låg och resultatet blir därför inte tillräckligt nyanserat. Bedömningarna blir således alldeles för subjektiva.

Det finns en del simuleringsmodeller men kan man lita på dem? Resultatet är alltid en konsekvens av den logik som byggs in så och av tillgängliga data. Det blir alltid så att "som man ropar i skogen får man svar". Allt kan gå över styr om man inte kan överblicka effekterna av vad man kodar och konfigurerar in. Vi ifrågasätter modellernas trovärdighet av flera skäl som omnämns på andra ställen i denna skrivelse.

Aktuella planer

Eikesdal alpin med de planer som nu är aktuella handlar mest om etablering i de branta nordvända sluttningarna. I dem finns ingen ren. Genom NINAs nya modeller ser dock även detta ut som om det skulle vara konfliktfyllt iht vildren, vilket det inte alls är. Nya modeller beaktar t.ex. inte topografi på rätt sätt.

Hyttebyggande är ett annat område som kan diskuteras. Ursprungligen var tanken att egentligen inga byggnader förutom anläggningens skulle vara uppe på fjället. Alla hytter skulle vara nere i dalen. Det finns givetvis en möjlighet att återgå till detta scenario. De stora förlorarna är i så fall folk i närområdena som går miste om de ekonomiska vinningarna av hyttebyggande och till det jobben förstås, då värdet av hytter i dalen är signifikant lägre än på fjället. För själva anläggningen innebär detta snarare mindre trängsel på fjället, vilket i sig är positivt.

Även mer minimalistiska planer skulle vara ett tapp på flera hundra miljoner per år för samhället om inte anläggningen alls byggs. Anläggningsverksamheten påverkas mindre av var ambitionsnivån läggs, dvs. var hytter mm. placeras och hur många som byggs men planerna får givetvis anpassas till underlaget. Verksamheten har också stort ansvar som näringsdrivande för samhället och de unga särskilt. Detta har varit en viktig parameter i planläggningsarbetet.

Visionen har alltid varit att komma så nära som möjligt en anläggning som inte hörs, syns eller stör. I den mån det går bör också ingrepp vara reverserbara. I detta avseende har vi högre ambitioner än många andra skidanläggningar.

Det är också viktigt att se långsiktigt. Hela alpinnäringen är hotad av klimatändringarna. Detta kommer få effekter som är svåra att överblicka just nu. Det blir viktigt att myndigheterna tydligt uttalar hur viktig de anser näringen är och kommer med sätt att stötta och stimulera. Gör man inte det blir konsekvenserna dramatiska.

Intresset av att besöka anläggningarna och äga hytter är fortfarande stort i Norge och kraven på tillgänglighet hög. Det har så här långt resulterat i en närmast grotesk utveckling på några av dagens orter. Detta kan göras mer smakligt och med mindre avtryck om man gör förnuftiga prioriteringar.

Anläggningen ska också vara till för alla, inte bara det vackra och rika folket, utan även för de utsatta. De är viktigt att subventionera de grupper som väl behöver det. Anläggningen är avsedd för de som vill ha en riktig högalpin skidort där alla kategorier kommer att trivas. Även barn och andra med mindre skidvana. En högalpin ort saknas ännu i Skandinavien enligt vårt förmenande. De kategorier som önskar en högalpin ort blir hänvisade till alperna eller andra områden med sådana förutsättningar om anläggningen inte byggs. Bjorli på andra sidan dalsida är exempel på en trevlig ort men som inte kan anses vara högalpin. Det finns också omfattande utvecklingsplaner för orten.

Effekter av vern

Vilka positiva effekter har man egentligen fått av vernområdena? Stammarna blir tydligen allt sjukare trots allt vern.

Vid samtal med Fylkesmann i 2006 sa han att djuren i Snöhetta väst, då hade mycket god kondition.

Utbyggnaden av hytter och annat på senare tid runt Snöhettaområdet (väst) är i det närmaste försumbar enligt vad vi erfar. Folks rörelser likaså.

Aursjödammen fanns då, hytter i Torbudalen fanns då mm., så tydligen påverkade detta inte vildrenens verkliga hälsa då. Nu anser man dock det. Av någon anledning har man ändrat sig! Kanske beror detta mest på kvalitetsnormens utformning?

I samband med olika vattenkraftprojekt i området kunde man läsa om stor produktion av vildrenstammen i de olika utredningarna, i Stordalenområdet, Grytten Jora m.fl.

Det verkar som om man då menade att vildrenen var en stor resurs även för matproduktionen. Historiskt har den ju varit det men knappast nu längre! Nu handlar det om nöjesjakt.

Kunskap om vildren

Många norrmän känner knappt till begreppet vildren. I alla fall har man inte någon djupare kunskap eller intresse. I en jämförelse så är det flera tusen gånger fler norrmän som är intresserade av alpinskiidåkning och att äga en hytte på fjället än de som bryr sig om vildren.

Kostnaden för vildrenen är också redan tusentals arbetstillfällen. Det positiva bidraget av renen är mycket få arbetstillfällen.

Kunskapen om vildrenen är mycket gammal och de som levt i och runt områdena i generationer vet mycket om den. Jägare vet väldigt mycket om stammen och är egentligen några av de få som verkligen bryr sig.

Om jägare kan ge en objektiv uppfattning så ska man ge detta god tilltro men jägare är habila i sitt stora intresse för jakten. Därför måste man alltid värdera deras uppfattningar noga. Kunskapen finns hos dem. Särskilt de som varit med länge. Dock har jägare ett destruktivt historiskt förflutet och snart sagt all historisk utrotning av djur beror på för mycket jakt.

Jakten bedrivs dock långt inne i vernområden och nationalparker och under en relativt lång period av året. Att jakten innebär stor stress för djuren är väl känt. Kanske är det jakten som borde bort först av allt?

En annan observation är att många med stort intresse för naturen och vildrenen ofta går på fjället i maj. Det är fint där då och ofta soligt och snön kan fortfarande vara bra. Men det är också då de största konflikterna kan uppstå pga. kalvningen. Kanske har lokalt folk bra kunskap om detta och kan undvika konflikter eller så bryr de sig av tradition inte. Kanske är problemet inte så stort som man nu vill att det ska framstå som heller.

Vintertid är konfliktpotentialen låg under förutsättning att man inte stör renen i vinterbetesområdena. Ofta drar sig vildren längre österut också pga. Snöförhållandena, så de västra delarna är då ännu mindre konfliktfyllda.

På sommaren finns gott om bete och konfliktpotentialen därför låg överlag. Renen har då många alternativ.

Naturforskning och utredningar

NINA arbetar annorlunda idag än vad man gjorde förr. Tidigare använde NINA kunskap om vildrenens beteenden som härör sig från tider långt tillbaka. Man befann sig också själva mycket i fält, dvs. på fjället.

Idag arbetar man mycket på andra sätt för att försöka påvisa påverkan på vildrenen. Man arbetar mycket mer digitalt idag. Detta nya arbetssätt verkar också ha medfört att man till en del tar avstånd från tidigare erfarenheter.

Det nya datagrundlaget är tunt men man gör ändå nya modeller baserade på detta. Resultatet kan därför bli missvisande. Det handlar ofta om ett fåtal radiomärka djur och deras rörelser under några år. Detta är otillräckligt men många viktiga parametrar saknas också. Inte minst när det gäller topografiska aspekter. Sammanvägningen med andra erfarenheter blir heller inte alltid logisk.

Det är därför en stor utmaning att avgöra hur representativ denna information verkligen är och vilka slutsatser man kan dra. Särskilt för ett nomadlevande djur som vildrenen och som lever i en miljö med stora topografiska variationer.

Gamla och nya metoder tillämpas som sagt topografin mycket olika. I de nya tas nästan ingen alls hänsyn till topografin. I brant terräng blir detta kraftigt missvisande. Det finns rapporter där båda metoderna finns angivna och borde stå emot varandra men NINA svänger ibland över till de nya metoderna i sina utredningar. Detta medför ett inkonsekvent resonemang och dåligt resultat!

Ett annat exempel på detta konsekvensbedömningar av existerande ingrepp som större vägar. En rapport indikerade, med hjälp av de nya metoderna att vildrenen vid Hjerkinns skulle påverkas dramatiskt negativt av en ny byggnad men samtidigt så konstaterade man att detta låg nära E6 och då fick bygget ingen betydelse. Det senare fick då väga tyngre än de nya modellerna och påverkan av det nya ingreppet skulle därför inte ha någon inverkan. Man fick inte ihop analysen och resonemanget tycker vi och resultatet borde ifrågasättas mer. Troligen vågade man inte utmana tillräckligt eftersom det skulle få stora konsekvenser om man strikt följde de nya modellerna och försökte tvinga fram nya tilltag för gamla ingrepp. Förmodligen trodde man inte på resultatet själva heller utan insåg bristerna i sitt eget resonemang.

Detta är ett exempel som visar på att man måste kritiskt granska NINAs modeller och slutsatser.

Nuvarande turistorter i vildrenområden

Bjorli har alltid hanterats mycket varsamt av NINA. Bjorli har även skilöper in i vernområdet som korsar gamla villreintrekk. Man gör ingen stor sak av detta.

Av detta kan man spekulera i om Bjorlis aktiviteter kan ha trängt undan vildrenen norrut, eller har den helt enkelt vant sig vid aktiviteterna vid Bjorli, till en del domesticerats och därför inte störs? Eller så har sådan verksamhet aldrig varit något problem. Detta är frågor som borde vara besvarade för länge sedan. Man måste våga att provocera aktiviteterna vid Bjorli också men i den norra delen av dalsida gör man inte det, tvärtom. Där ska det inte mycket till för att störa vildrenen, anser man, medan det tydligen finns hög tolerans för på eventuell påverkan i den södra delen.

I 2006 gick ett snöras syd för Svarthö, som tog halva vildrenstammen i Snöhetta väst. Detta väcker många funderingar. Var det så att dessa flockar uttraderades och det därför skulle finnas färre vildrenar i dessa områden och därmed färre konflikter vid Bjorli eller blev de skrämde av raset och därför undviker platserna? Och är det så att dessa flockar nu håller på att återhämta sig och det därmed kommer att bli fler renar vid Bjorli i framtiden? Vad händer då när de står helt intill anläggningen? Blir det fler konflikter eller kommer en naturlig domesticering att ske igen?

Det bör redan finnas svar på sådana här frågor men det verkar inte som om man tagit i frågorna på rätt sätt. Helt klart är att de GPS-märkningar av simler man gjort är otillräckligt för att besvara dessa frågor, inte minst då dessa mätningar gjordes relativt kort tid efter raset.

Utredningsmaterial och presentationsmaterial

I utredningsmaterialet finns en del områden utpekade som vi förstår för ytterligare studier eller ytterligare utredningar.

I detta material kan man få intrycket att hela SN10, Aursjövegen är ett område för trekkpassager och att detta skulle vara problematiskt för vildrenen om det finns aktivitet där.

Det är välkänt att det går några trekk i norrsydlig riktning alldeles nedanför Aursjön. Detta område är dock inte av intresse för varken bete eller kalvning. Endast som en övergång mellan nord och syd.

Aursjövegen är inte öppen vintertid, utan endast sommartid, så konfliktpotentialen är låg under den tiden.

På sommaren finns det enligt medarbetare från NINA som vi talat med tidigare gott om bete i hela dalsida vernområde, så Aursjövegen, och andra vägar till Gravidalen som är öppna sommartid medför egentligen inget problem för vildrenen. Renen kan finna bete på många andra ställen!

Längs denna delen av Aursjövegen finns inga kända trekk och sn10 är dessutom mycket brett. Delen närmast mot Eikesdal är inte intressant för vildrenen, varken sommar eller vinter.

I detta avseende borde man vara tydlig och inte skapa fler hinder än nödvändigt och man ha samma synsätt här som på Bjorlisidan. Nu ser det ut som om hela området från Aursjön över Gravidalen är ett mycket sårbart område. Detta är en klar överdrift!

Använder man dessutom då NINAs metoder som beaktar topografi dåligt får man ännu fler hinder.

De kan utan vidare komma fram till att stupbranta lider inte kan nyttjas av människor utan att störa vildrenen. Sådana som är av intresse för mer avancerad skidåkning, sådana som är fundamentet för Eikesdal alpin. Då har man dragit helt fel slutsatser!

Vi rekommenderar att man återgår till ritbordet igen och tillämpar ett mer öppensinnat och objektivt synsätt.

Klimatpåverkan på vildren

Hur påverkar klimatförändringarna vildrenen? Stämmer populationsmålen med risk för smittspridning och andra pandemier bland djuren med klimatförändringarna i beaktande t.ex.?

Detta är frågor som behöver besvaras. Frågorna är så stora att de kan vända upp och ner på allt annat.

Klimatet påverkar självklart vildrenen. Detta måste vara en nyckelfråga, eftersom förändringarna är en dramatisk realitet och det går snabbt. Det är naturligt att anse att klimatförändringarna är negativa för vildrenen men det kan finnas fenomen som har motsatt effekt. Vintrarna blir allt kortare. Det blir mindre snö och på ett sätt gör detta livet enklare för vildrenen. Renen vandrar västerut tidigare i sökande efter bete osv. Men gör detta den mer sårbar? Troligen är det tvärtom. I varje fall under en tid. Studier från Grönland visar att klimatförändringarna har lett till en populationsexplosion av vildren och att de nu blivit direkta skadedjur.

Temperaturen i vildrenområdena i Skandinavien pendlar ofta runt noll grader, vilket kan göra att marken blir isbelagd och renen har svårt att komma åt betet. Detta är förstås negativt för vildrenen.

Ökad rörlighet och betesproblem är två väl kända fenomen som motverkar varandra.

Högre värme ger också mer flott och mygg som är till stor irritation för renen. Vissa av dessa insekter kan också sprida smitta och därmed även starta pandemier. Studier från Amerika visar att flott kan överföra CWD på hjortdjur.

Vegetationen och därmed betesförhållandena kommer att förändras över tid med varmare klimat. Torrare eller fuktigare klimat påverkar också vegetationen men vad får detta för långsiktiga effekter?

Vi vet ju också att vildrenen överlevt högre temperaturer än idag. Kanske var det renens natur som räddade dem då, då de kunde röra sig mer fritt då det inte vara folk överallt.

Djuren är mycket anpassningsbara men hur påverkade allt detta dem egentligen? Utvecklingen, dvs. klimatändringarna anses ske mycket snabbare nu. Gör detta det svårare för vildrenen att anpassa sig eller är renen så naturligt anpassningsbar genom sin nomadlevande natur att detta inte har så stor betydelse?

Således viktiga frågor för en framtida förvaltning av vildren men intresset för dem verkar för litet. Istället gör man många subjektiva tolkningar som innebär att människor ska komma så lite som möjligt i kontakt med vildrenen, förutom under jakten förstås, som faktiskt är det mest dramatiska för vildrenen men detta verkar vara ett alltför heligt område för att man ska komma någon vart i kunskap och slutsatser om detta. Det troliga är i alla fall att detta starka och anpassningsbara djur kommer att överleva oss alla oavsett. Det har de gjort i flera tusen år.

Tekniska ingrepp i vildrenområdena

Gamla Nessets kommun är en kraftkommun och vattenkraft är därför en av de viktigaste näringarna. Ingreppen i fjällen är också mycket omfattande med rörledningar och reglerat vatten mm. för att inte tala om alla kraftledningar som skär igenom landskapet, snart sagt överallt.

Inför arbetet med etablering av vernområdena fanns ingreppen med i förstudien men idag ges ingen bredare belysning av effekterna. Fokus ligger istället mycket på hytter och mänsklig aktivitet i vildrenområdena och barriärerna ur ett statistiskt perspektiv förstås.

Anläggningarna för vattenkraft ligger långt inne i vildrenområdena och kräver dessutom kontinuerligt underhåll. Det har och kommer med jämna mellanrum att bedrivas tungt anläggnings- och reparationsarbete, långt inne i vernområdena. T.ex. var det nyligen så vid Aursjödammen, Grovåbotnen och Hövelbotnen m.fl. ställen.

Många anser att naturen i dessa områden redan är förstörd p.g.a. alla tekniska ingrepp. Det verkar som om många helt blundar för ingreppens totala påverkan på vildrenen. Man talar mest om barriärerna men mindre om vad ingreppen egentligen innebär i övrigt.

Privata initiativ anses också ofta farligare än de statliga. Regulering av Mardalsfossen är dock ett ständigt återkommande kapitel för konflikter och en påminnelse om att statliga tilltag oftast är mer omfattande och mer skadliga än de privata.

Området vid Hjerkinns har varit en plats för militären i många år. Skjutfältet nu är nedlagt men det sker flera övningar i området fortfarande, tex. ibland NATO-övningar. Är detta inget problem och det därför är så tyst om detta? Vad har de långsiktiga effekterna blivit? Har de helt uteblivit? I så fall så skulle likande aktiviteter av privat initiativ heller inte ha någon långsiktig effekt.

Området vid Snöhetta har förr varit ett område för gruvdrift dessutom. Effekterna av detta är inte kända av oss men gruvdrift skapar ofta stor oönskad kontaminering i mark och vattendrag, långt

från själva verksamheten. Ofta är effekterna mycket långvariga. Vad har denna verksamhet för påverkan idag?

Hänsyn

Det är viktigt att respektera djuren vid kalvning. Detta är dock något som gäller många djur som inte (ännu) är skyddade.

När man ser på hur folk i områden med vildren levtt, verkar det faktiskt inte som om detta var en så stor sak, dvs. att undvika fjället och djuren i kalvningstid. Många av de som går på fjället i kalvningstid tillhör också den kategori som ropar på mest möjliga värn av vildrenen.

Detta är något förvånande men det har kanske varit ganska lätt att undvika att störa djuren under kalvningen då det är under en begränsad tid och berör ganska begränsade områden och man känner dem väl sedan lång tid tillbaka. Förr hade man också mindre respekt för djur över huvud taget. På senare tid som detta fått mycket plats. Särskilt i hänsynen till renen men man får inte glömma bort att det finns andra djur som inte får störas under kalvningsperioden. Man borde sträva efter en proportionell och nykter syn på att störa djur över huvud taget under kalvning.

Det är väl ganska självklart att man inte bygger i vinterbetesmark om det inte finns överflöd av sådan. Ändå finns det exempel på sådana etableringar. Man måste då ha gjort bedömningen att det finns annat bete på annan plats, att renen helt enkelt anpassar sig, antingen genom att flytta sig eller att den ändå betar i närheten av installationerna. Vi vet inte allt detta men det verkar högst olämpligt med sådana etableringar men även den här typen av ingrepp måste konsekvensutredas på rätt sätt.

De är ganska lite utfart från anläggningarna i sig, in i vildrenområdena och som har med alpinverksamheten att göra. Det har heller inte skett någon särskilt omfattande utbyggnad av sådant som skulle kunna vara problem för vildrenen i Snöhettaområdet och det är få som går på topptur från Bjorli, de utgår oftast från andra ställen som inte är bebyggda och hyttefolket är nog inget reellt problem för vildrenen om hytterna inte ligger alldeles där vildrenen behöver vara förstås. Ändå har man etablerat stora vernområden och trots allt detta har vildrenens kondition försämrats sedan dess. Orsakerna måste helt enkelt vara helt andra än de man tror.

Åsikterna har slagit över åt fel håll och man har tex. fått för sig att Aursjövegen och en cykelstig mot Jora skulle vara orsak till många problem för vildrenen. Förmodligen helt fel. Det är dags att tänka om och ändra värderingsprinciperna så de baserar sig mer på verkliga fakta.

Vi anser som redan nämnts att anläggningen i Bjorli hanterats väldigt varsamt i alla utredningar. Vi ifrågasätter inte att det är rätt men tilltag på nordsidan av fjället har alltid hanterats med stort motstånd. I varje fall om det varit ett privat initiativ. Eikesdalsområdet borde bedömas likvärdigt med Bjorli.

En AP-politiker, en fylkespolitiker uttryckte att det var hopplöst att få till något på denna (norra) sidan fjället pga. av denna negativa särbehandling. Här behövs en attitydförändring eller vad det nu beror på.

I detta perspektiv bör hyttfeltet i Torbudalen nämnas. Detta utvecklades under inflytande av gamla Sunndal kommune. Detta är ett ganska märkligt projekt om man ser till tongångarna i dagens vildrenarbete. Sunndal övervägde även att återuppbygga en toppheis in i nationalparken.

Kanske var detta inte så problematiskt som det verkar. Eller så var det det?

Sunndal motsatte sig dessutom etableringen av Eikesdal alpin, så detta var ytterligare ett oproportionerligt sätt att se på projekt i Eikesdal jämfört med projekt inom de egna domänerna.

Övrigt

Älgar migrerar och kalvar faktiskt ungefär som vildrenen men vi har inte visat dem någon särskilt stor hänsyn. I stället jagar vi dem mycket hårt. Detta har börjat få effekter och populationen på en del ställen har nått farligt låga nivåer.

Samerna har också riktat kritik mot att tamrenen inte visas samma hänsyn som vildrenen, särskilt i kalvningstid. Man kan förutspå att man i framtiden kommer att få en bredare syn på djurens behov, varken de anses vara hotade idag eller inte. Vi har i förhållande till många arter behandlat vildrenen som ett porslindjur. Men det är den verkligen inte! Kanske det mest överlevnadsdugliga djuret av många. Vad renen egentligen tål och inte tål blir ofta alltför subjektivt. Av stammarnas negativa hälsotillstånd behöver man lägga fokus på att förstå orsakerna så man gör vettiga tilltag och inte sådana som kanske tom förvärrar situationen.

Under en nära förestående framtid kommer allt fler arter att bli hotade. De kommer att krävas stora tilltag för att bromsa utvecklingen. Man måste göra prioriteringar. I detta perspektiv är vildrenens arealbehov enormt. Utifrån vad vi nu anser att det ska vara i alla fall. Utvecklingen går fort utför och det krävs nytänk för att rädda miljön, flora och fauna och bromsa den aggressiva klimatutvecklingen. Ökar befolkningen och får vi även klimatflyktingar i Skandinavien kommer arealprioriteringar ha en mycket mer central plats i samhällsplaneringen. Allt är bara en tidsfråga. Det kommer att vara svårt att hålla emot och tro att allt ska fortsätta vara som förut.

Men det finns mycket som också påverkas av klimatändringarna. Det mesta pekar dessutom på en höjning på 3 grader istället för målet på 1,5 grader. Det får i så fall dramatiska konsekvenser och dessutom snart. Vi har även en del globala väderfenomen som gör att utvecklingen pendlar uppåt och neråt runt den långsiktiga utvecklingen. Under några år sägs det att vi haft kallare än vad vi annars skulle ha haft men att det troligen kommer att bli ännu varmare under några år. Detta kan bli ödesår för alpinnäringen. Även under de senaste tre åren, då vi var inne i en kallperiod, har vi haft pendlingar runt noll grader på 800 m.ö.h., i långa perioder i de norska fjällerna. Ofta har dessa områden annars 10-20 minusgrader.

För att reda ut effekterna behövs forskning, att reda på det vi inte redan vet och reda ut komplexa samband som man inte bara kan tycka till om utan måste hitta solida modeller. Så gör man givetvis inom klimatområdet men det saknas inom många andra områden, t.ex. där klimatet är några av parametrarna. Kartläggning av vildrenpåverkan kopplat till klimatet verkar ha mycket kvar att utredas!

1. Lyssna på de unga. De finns inga tecken på att man gör det nu. Låt dem bestämma mer över hur naturen ska användas. De är dem det gäller. De är de som ska bestämma vilka arter som är värda att bevara i framtiden och på vilket sätt.
2. Lyssna på käntfolk som är realistiska och objektiva. Alla måste få ge sin syn på saken men just nu hörs nästan bara en kategori. Detta kan bli väldigt fel om man inte objektivt söker efter olika uppfattningar och baserar sina slutsatser på verkliga fakta. Gamla Dovrefjellrådet har mycket folk med stor kompetens om vildrenen. Även det gamla NINA. Risker för att inte vilja ompröva sina uppfattningar är dock överhängande.
3. Använd den kunskap som finns sedan länge tillbaka. Den är förmodligen mer än tillräcklig och innefattar betydligt mer information än senare rön.
4. Om man anser att den information som finns inte är tillräcklig för att svara på de viktigaste frågorna, så tillsätt riktiga utredningar som verkligen vågar utmana kärnproblemen. Detta kommer då att ta många år och kosta mycket pengar så justera i så fall tidplanen därefter. Använd också rätt aktörer för arbetet.
5. Utmana NINA eller använd någon annan så att nya friska åsikter och kompetenser blir tongivande. Behöver innefatta migrering, topografi, betesförutsättningar, befintliga och nya ingrepp mm. Bygg (eller i den mån det går uppdatera) nya modeller för detta. Detta är ett stort arbete och dagens är helt otillräckliga.
6. Om digitala data ska användas för analyserna, komplettera med mer (mycket mer) digital information.
7. Omvärdera populationsmål i utveckling, klimat, pandemier, arealkonflikter etc.
8. Ge näringsliv och samhälle hög prioritet
9. Ge rekreation och friluftsliv hög prioritet
10. Sänk prioriteten för jakt i området. Eventuellt förbjud den helt. Man måste våga provocera detta heliga område.
11. Styr inte för mycket av radikala åsikter som strävar att stänga av området och kanske bara ha det för sin egen skull utan tänk alltid oobjektivt.
12. Bygg faunaövergångar. Varför inte etablera faunaövergångar över E6-trasseen. Ett lämpligt experiment. Det är rimligt att de som skapat de största negativa konsekvenserna för vildren också får ta de största kostnaderna för en potentiell rehabilitering. Det gäller att våga provocera.
13. Självklart ska man undvika att störa djuren vid kalvning. Viktigt att ge dem som inte redan har kunskapen en bra bild över var och när detta sker och effekterna av att störa djuren under denna känsliga tid. Glöm inte att detta gäller fler djur än vildrenar. Tänk proportionellt!
14. Bygg inte i vinterbetesmark om det inte finns överflöd som det ofta finns av sommarbete.
15. Trekkvegar bör ha prioritet. Särskilt smala passager med få alternativa vägar. Flera passager är dock många kilometer breda, t.ex. vägen över Gravidalen och borde därför ge bättre valmöjligheter för vildrenen att passera även om någon del av trekket används för annat som man gör på Bjorli med sin fjellöypa etc som korsar vildrentrekken. Bedömningen av denna passage måste bli mer saklig och faktaunderbyggd.
16. Värdera nyktert effekterna på vildrenen av att man etablerade vernområdena. Det enda som hörs nu är att stammen trots detta är i dåligt skick och har försämrats

sedan vernområdena etablerades. Så varför och för vem etablerade man egentligen vernområdena?

17. Anpassningbarhet är lite diskuterat. Över tid har renen anpassat sig både till klimatändringar och barriärer, jägare, rovvilt mm. Renen är troligen mycket anpassningsbar. Idag verkar vissa vilja se djuret som ett mycket bräckligt porslinsdjur, vilket det inte är.
18. Orsak och verkan. Se över risk- och sårbarhetsanalyserna och de verkliga konsekvensanalyserna. De verkar inte alls stämma överens med de verkligheten eftersom många begränsningar har etablerats men konditionen på vildrenen blir allt sämre.
19. Alla områden bör värderas på samma sätt oavsett i vilken fas av utveckling projekt eller befintliga anläggningar är.
20. Värdera andra arters behov likvärd